

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

นาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

เล่ม ๓

ม.๒

 IMAC EDUCATION

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

เล่ม ๓

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

จิรพันธ์ สมประสงค์

ผู้ตรวจ

สุกัญญา ณ ตะกั่วทุ่ง

สุนทรี ตามพวรรณฤทธิ์

ผศ. ดร.ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช

บรรณาธิการ

วาริส ประภาสพงษ์

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๓

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
จีรพันธ์ สมประสงค์.

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ม.2 เล่ม 3.--กรุงเทพฯ :
แม็คเอดูเคชั่น, 2558.

96 หน้า.

1. นาฏศิลป์--การศึกษาและการสอน (มัธยมศึกษา). I. ชื่อเรื่อง.
780.7

ISBN 978-616-274-672-7

สงวนลิขสิทธิ์ : ธันวาคม ๒๕๕๘

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าจะเป็น
ส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาต
เป็นลายลักษณ์อักษร

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย

MACEDUCATION

ส่งธนาณัติสั่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว

ในนาม บริษัท แม็คเอดูเคชั่น จำกัด

เลขที่ ๘/๘๘ อาคารแม็ค ซอยลาดพร้าว ๓๘ ถนนลาดพร้าว

แขวงจันทระเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

☎ ๐-๒๙๓๘-๒๐๒๒-๗ โทรสาร ๐-๒๙๓๘-๒๐๒๘

www.MACeducation.com

พิมพ์ที่ : บริษัท พี อาร์ คัลเลอร์พริ้นท์ จำกัด

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เป็นหนังสือเรียนที่ได้ผ่านการปรับปรุงและพัฒนาด้วยวิสัยทัศน์ของผู้จัดทำ โดยมุ่งให้หนังสือเรียน ศิลปะนี้ทันยุคสมัยและทันเหตุการณ์ในการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของกระทรวงศึกษาธิการ

ผลจากการปรับหลักสูตรแกนกลางใหม่ให้เป็นมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ครั้งนี้ ทางบริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด เข้าใจสถานการณ์ดี จึงได้ดำเนินการปรับปรุงหนังสือเรียนของสาระ การเรียนรู้ศิลปะใหม่ทั้งหมด ให้ตรงและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ที่กำหนดใหม่ ได้แก่ การทบทวนปรับปรุงหน่วยการเรียนรู้ใหม่ การปรับสาระการเรียนรู้ประจำหน่วยใหม่ให้ตรงกับ สาระการเรียนรู้ชั้นปีที่กำหนด การเพิ่มเติมเนื้อหาสาระที่ขาดและตรวจสอบเน้นผลให้สะท้อนถึง มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะให้ตรงประเด็น และให้เห็นถึงความ แตกต่างในเนื้อหาสาระระหว่างช่วงชั้นและชั้นปี ไม่ให้มีการเรียนซ้ำซ้อนกัน และดูแลถึงความง่าย ให้อิงเหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน ทั้งนี้โดยยึดถือตามมาตรฐานชั้นปีที่กำหนดไว้ทุกประการ

จิรพันธ์ สมประสงค์

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๓ ตรงตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

สาระการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้
สาระที่ ๓ นาฏศิลป์	ศ ๓.๑ เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่าง อิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
	ศ ๓.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

คำชี้แจง

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๓ บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ได้จัดทำและพัฒนาขึ้นใหม่ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยในการจัดทำและพัฒนาหนังสือเรียนแม็คครั้งนี้ นอกจากจัดเนื้อหาให้ตรงกับสาระแกนกลางและตัวชี้วัดชั้นปีที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดแล้ว บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยมาดำเนินการพัฒนาหนังสือเรียนชุดนี้ ดังนี้

๑. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้ตรงตามตัวชี้วัดของชั้นและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรทุกมาตรฐานที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดให้เรียนในแต่ละปี

๒. จัดให้มีกิจกรรมเพื่อฝึกกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีของหลักสูตร ซึ่งสามารถศึกษารายละเอียดได้จากแผนการจัดการเรียนรู้ที่บริษัทได้จัดทำขึ้นตามแนวทางการวางแผนแบบมองย้อนกลับ (Backward Design) ทั้งนี้ผู้สอนควรชี้แจงและให้คำแนะนำเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนปฏิบัติได้จริง

๓. เพื่อสนองนโยบายในการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนโยบายให้มีการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาทุกระดับ ได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบภาระงานที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ โดยแทรกไว้ในกิจกรรมฝึกปฏิบัติในบางหน่วยที่มีเนื้อหาสอดคล้อง โดยใช้ตราสัญลักษณ์โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กำกับไว้ เพื่อเป็นจุดสังเกตสำหรับผู้สอนจะได้แนะนำผู้เรียน และควรเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ของบริษัท จึงขอตกลงปณิธานว่าจะสร้างสรรค์สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณค่า และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อวงการศึกษาดลต่อไป

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ พื้นฐานทางนาฏศิลป์

หน้า
๒

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓

๑.๑ นาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น	๓
- ประเภทของนาฏศิลป์ไทย	๓
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๕
๑.๒ หลักปฏิบัติของนาฏศิลป์ไทย	๑๐
- ภาษาท่าทางนาฏศิลป์ไทย	๑๐
- ความมุ่งหมายในการฝึกปฏิบัติทางนาฏศิลป์ไทย	๑๑
- ความงดงามของนาฏศิลป์ไทย	๑๒
- ประโยชน์ของการฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น	๑๒
- แนวทางการคัดเลือกบุคคลเพื่อปฏิบัติทางนาฏศิลป์ไทย	๑๓
- การฝึกปฏิบัติทางนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น	๑๓
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๒๔
๑.๓ มหรสพไทย	๒๕
- หุ่น	๒๕
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๓๔
- หนังใหญ่	๓๕
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๔๒
๑.๔ การละครไทย	๔๓
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๔๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ทักษะทางนาฏศิลป์

๔๖

ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒, ๓

๒.๑ การสื่อถ่ายทอดงานละคร	๔๗
- การสื่อถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกในละคร	๔๗
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๔๘

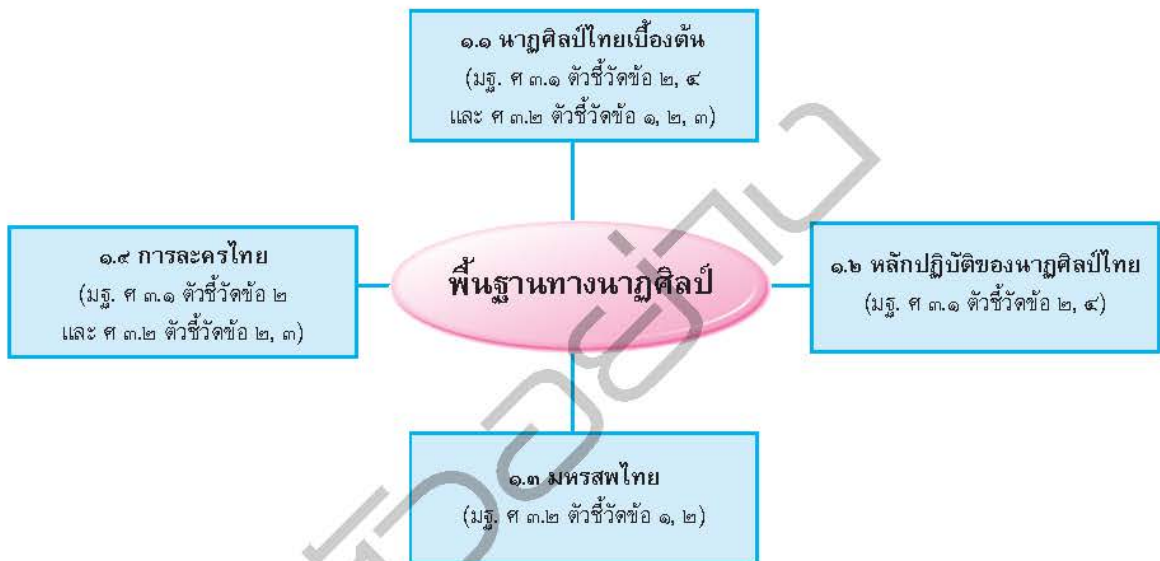
	หน้า
๒.๒ การรำประกอบเพลง	๕๐
- การรำประกอบเพลงที่นิยมจัดแสดง	๕๐
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๖๑
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ ความงามนาฏศิลป์กับมรดกทางวัฒนธรรม	๖๒
ตรงตามมาตรฐาน ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๕ และ ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑, ๒	
๓.๑ การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง	๖๓
- นาฏศิลป์กับชีวิตประจำวัน	๖๓
- การแสดงพื้นเมือง ความเชื่อ และภูมิปัญญาไทย	๖๓
- การแสดงพื้นเมืองกับงานวัฒนธรรม	๖๔
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๖๕
๓.๒ ความสัมพันธ์ของนาฏศิลป์และการละครกับสาระการเรียนรู้อื่นๆ	๖๖
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๖๖
๓.๓ บูรณาการการเรียนรู้ความงามทางศิลปะ (ในกลุ่มสาระเดียวกัน)	๖๘
- การรับรู้ความงามทางศิลปะ	๖๘
- ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของศิลปะ (ทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์)	๖๘
- คำถามตรวจสอบความเข้าใจ	๗๑
บรรณานุกรม	๗๒
ภาคผนวก	๗๓
ดัชนี	๘๐

นาฏศิลป์

พื้นฐานทางนาฏศิลป์

ตัวชี้วัดชั้นปี

๑. สร้างสรรค์การแสดงโดยใช้องค์ประกอบนาฏศิลป์และการละคร (มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๒)
๒. เสนอข้อคิดเห็นในการปรับปรุงการแสดง (มฐ. ศ ๓.๑ ตัวชี้วัดข้อ ๔)
๓. เปรียบเทียบลักษณะเฉพาะของการแสดงนาฏศิลป์จากวัฒนธรรมต่างๆ (มฐ. ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๑)
๔. ระบุหรือแสดงนาฏศิลป์ นาฏศิลป์พื้นบ้าน ละครไทย ละครพื้นบ้าน หรือมหรสพอื่นที่เคยนิยมกันในอดีต (มฐ. ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๒)
๕. อธิบายอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีผลต่อเนื้อหาของละคร (มฐ. ศ ๓.๒ ตัวชี้วัดข้อ ๓)

๑.๑ นาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น

การเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้นอย่างลึกซึ้ง นักเรียนควรศึกษาให้เข้าใจประเภทของนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้สามารถพัฒนาไปสู่การรับรู้ทั้งในด้านเนื้อหาสาระ รวมทั้งคุณค่าด้านสุนทรียภาพอันก่อให้เกิดความรัก ความซาบซึ้ง และความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย

นาฏศิลป์ไทย หมายถึง ศิลปะแห่งการละครหรือการฟ้อนรำ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒ : ๔๓๑)

นาฏศิลป์ หมายถึง การฟ้อนรำ (อาคม สายาคม, ๒๕๐๙ : ๑)

นาฏศิลป์ หมายถึง ความชำนาญในการละครฟ้อนรำ (ชนิด อยู่โพธิ์, ๒๕๑๖ : ๑)

ประเภทของนาฏศิลป์ไทย

นาฏศิลป์ไทยสามารถแบ่งออกตามลักษณะรูปแบบการแสดงได้เป็น ๕ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. โขน เป็นศิลปะแห่งการเต้น เรื่องของการแสดงโขนนั้นมีที่มาจากเรื่องรามายณะ โคร่งเรื่องนำมาจากอินเดีย และใช้ชื่อไทยว่า “รามเกียรติ์” เนื่องจากเค้าโครงเรื่องยาวมากจึงได้มีการแบ่งเรื่องราวออกเป็นตอนๆ เพื่อสะดวกที่จะนำมาแสดง

การแสดงโขนดำเนินเรื่องโดยการพากย์และการเจรจา คำพากย์เป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ ส่วนคำเจรจาเป็นคำประพันธ์ประเภทร่ายยาว เวลาตัวแสดงต้องการแสดงอารมณ์ต่างๆ ก็ใช้กลอนแปด (กลอนบทละคร) ตัวแสดงในเรื่องมี พระ นาง ยักษ์ ลิง ตัวแสดงที่ต้องแต่งกายตามบท เช่น กวาง นก กา โดยผู้แสดงบางตัวสวมศีรษะเพื่อให้เห็นลักษณะที่เด่นชัด

สัญลักษณ์การแต่งกายของโขน คือ การสวมศีรษะ ฝ่ายยักษ์ที่สวมศีรษะ เช่น ทศกัณฐ์ อินทรชิต ฝ่ายลิงที่ต้องสวมศีรษะ เช่น หนุมาน สุครีพ องคต

ดนตรีประกอบการแสดงใช้วงปี่พาทย์อาจเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า เครื่องคู่ หรือเครื่องใหญ่ก็ได้

โขนแบ่งเป็น ๕ ชนิด คือ

๑) โขนกลางแปลง เป็นการแสดงโขนกลางสนาม ใช้ธรรมชาติเป็นฉาก นิยมแสดงชุดเกี่ยวกับการยกทัพและการรบกัน

๒) โขนโรงนอกหรือโขนนั่งราว เป็นการแสดงโขนในโรงที่มีหลังคาคลุม และมีราวไม้พาดตามยาวให้ตัวโขนที่สำคัญนั่งแทนเตียง ผู้แสดงทุกคนสวมหัวโขน ยกเว้นตัวนาง

๓) **โขนโรงใน** เป็นการแสดงโขนที่นำเอาศิลปะการขับร้อง และการร่ายรำของละครในเข้าไปผสมกับการแสดงโขน ดังนั้นการแสดงโขนชนิดนี้จึงใช้ทั้งทำรำของละครและท่าเต้นของโขน

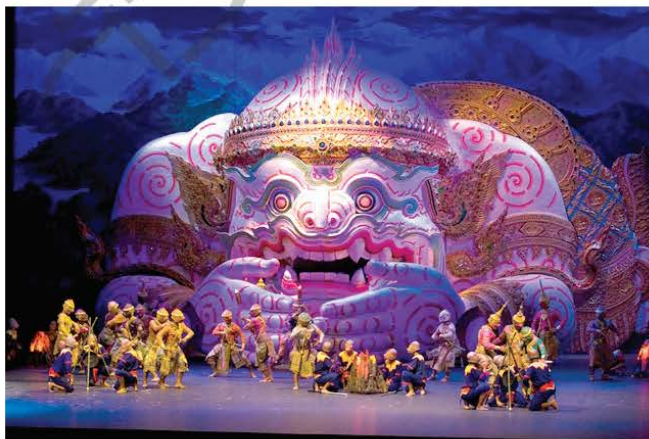
๔) **โขนหน้าจอ** เป็นการแสดงโขนด้วยการปล่อยตัวโขนออกมาแสดงสลับกับการเชิดหนังใหญ่ เรียกกันว่า “หนังติดตัวโขน” ต่อมาเมื่อคนไม่นิยมดูหนังใหญ่จะดูโขนมากกว่า จึงปล่อยโขนออกมาเล่นหน้าจอหนังตั้งแต่เย็นจนเลิก จอที่ชิงอยู่ยังคงชิงไว้เป็นพิธี

โขนหน้าจอ

(ภาพจากหนังสือนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น พ.ศ. ๒๕๔๔)

๕) **โขนฉาก** เป็นการแสดงโขนโรงในที่มีการสร้างฉากประกอบให้ดูสมจริงยิ่งขึ้น เช่น โขนที่จัดแสดงในโรงละครแห่งชาติ เป็นต้น

โขนฉาก

(ภาพจากการแสดงโขน ชุด “ศึกไมยราพ” ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย)

๒. **ละคร** ในที่นี้หมายถึง ละครร่ำ การแสดงละครร่ำมุ่งเน้นศิลปะของการร่ายรำเป็นสำคัญ ดำเนินเรื่องด้วยคำร้องและมีบทเจรจาแทรก ได้แก่ ละครร่ำแบบโบราณ และละครร่ำที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่

ละครจำแบบโบราณมี ๓ ชนิด คือ

๑) **ละครชาตรี** คือ ละครที่ถือเป็นต้นแบบของละครจำทุกชนิด ปัจจุบันนิยมแสดงเรื่องมโนห์ราและเรื่องรถเสน ใช้วงปี่พาทย์ชาตรีบรรเลงประกอบการแสดง

๒) **ละครนอก** คือ ละครที่ถือความสนุกสนานเป็นสำคัญ มีการแสดงตลก และแสดงนอกบทได้ ไม่คำนึงถึงระเบียบประเพณี ผู้แสดงเป็นชายล้วน ปัจจุบันมี ๒ รูปแบบ คือ แบบที่ผู้ชายแสดงล้วน และแบบที่แสดงโดยชายจริง หญิงแท้ นิยมแสดงเรื่องไกรทอง สังข์ทอง คาวิ มณีพิชัย และไชยเชษฐา ใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า เครื่องคู่ หรือเครื่องใหญ่บรรเลงประกอบการแสดง

ละครนอกเรื่องพระอภัยมณี

๓) **ละครใน** การแสดงละครในมุ่งเน้นศิลปะของการรำรำเป็นสำคัญ ยึดถือระเบียบประเพณีอย่างเคร่งครัด ไม่นิยมแสดงตลก ใช้เพลงขับร้องที่ไพเราะนุ่มนวล ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน เดิมใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้าบรรเลงประกอบการแสดง ต่อมาใช้วงปี่พาทย์เครื่องคู่และวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ นิยมแสดงเรื่อง อิเหนา รามเกียรติ์ อออุรุ และดาหลัง

ละครจำที่ปรับปรุงขึ้นใหม่มี ๓ ชนิด คือ

๑) **ละครพื้นทาง** คือ ละครแบบผสม เป็นการนำลีลาท่าทางของชนต่างชาติเข้ามาปรับปรุงกับท่ารำแบบไทยๆ การแสดงละครพื้นทางนี้แต่เดิมเป็นการริเริ่มของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ซึ่งท่านเป็นผู้คิดนำเอาเรื่องพงศาวดารของชาติต่างๆ มาแต่งเป็นบทละครสำหรับแสดง

ละครพื้นทางเรื่องราชาธิราช

๒) **ละครดึกดำบรรพ์** คือ ละครที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ มีลักษณะการแสดงคล้ายละครโอเปร่าแบบตะวันตก กล่าวคือ ตัวละครพูดเอง ร้องเอง และเปลี่ยนฉากไปตามเนื้อเรื่องเช่นเดียวกับละครพื้นทาง ซึ่งในการแสดงละครชนิดนี้ได้ปรับปรุงวงดนตรีขึ้นใช้ประกอบโดยเฉพาะ ได้แก่ วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

๓) **ละครเสภา** คือ ละครที่มีแบบลักษณะของการแสดงคล้ายละครนอก รวมทั้งเพลงร้องนำ ทำนองดนตรี และการแต่งกายของตัวละคร แต่มีข้อบังคับอยู่อย่างหนึ่ง คือ ต้องมีการขับเสภาแทรกอยู่ด้วยจึงจะเป็นละครเสภา นิยมแสดงเรื่อง ไกรทอง และขุนช้างขุนแผน

๓. ระเบ้า คือ การฟ้อนรำเป็นหมู่หรือเป็นชุด ไม่ได้แสดงเป็นเรื่องอย่างละคร แต่เดิมผู้แสดงเป็นหญิงล้วนตั้งแต่สองคนขึ้นไป แต่งกายเหมือนกัน มีทั้งระเบ้าประกอบบทร้องและไม่มีบทร้องตั้งตัวอย่างต่อไปนี้

๑) **ระเบ้าชนิดที่ถือเป็นมาตรฐาน** เป็นระเบ้าที่ปรมาจารย์ได้คิดประดิษฐ์ไว้และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เช่น

- ระเบ้าดาวดึงส์ แสดงประกอบละครดึกดำบรรพ์เรื่องสังข์ทอง
- ระเบ้ากฤดาภิหาร แสดงประกอบละครเรื่องเกียรติศักดิ์ไทย
- ระเบ้าเทพบันเทิง แสดงประกอบละครในเรื่องอิเหนา ตอนลมหอบ

๒) **ระเบ้าที่มีผู้แต่งบทร้องและประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่** หรือเรียกว่าระเบ้าเบ็ดเตล็ด เช่น

- ระเบ้าดอกบัว แสดงประกอบละครนอกเรื่องรถเสน
- ระเบ้าไก่ แสดงประกอบละครเรื่องพระลอ
- ระเบ้านพรัตน์ แสดงประกอบละครเรื่องสุวรรณหงส์
- ฟ้อนม่านมงคล แสดงประกอบละครเรื่องราชาธิราช ตอนสมิงพระรามแต่งงาน
- ระเบ้าเชียงแสน เป็นระเบ้าโบราณคดี แสดงถึงศิลปกรรมสมัยเชียงแสน
- ระเบ้าสุโขทัย เป็นระเบ้าโบราณคดี แสดงถึงศิลปกรรมสมัยสุโขทัย
- ระเบ้าลพบุรี เป็นระเบ้าโบราณคดี สร้างขึ้นจากหลักฐานทางโบราณวัตถุ และโบราณสถาน แสดงถึงศิลปกรรมสมัยลพบุรี
- ระเบ้าชุมนวมเฝ้าไทย แสดงประกอบละครพันทาง เป็นระบำนำเรื่องในละครอิงประวัติศาสตร์เรื่องอานุกาฬแห่งความเสียสละ
- ระเบ้าศรีวิชัย เป็นระเบ้าโบราณคดี สร้างขึ้นจากหลักฐานทางโบราณวัตถุและโบราณสถาน ต่อมาได้นำมาแสดงประกอบละครเรื่องศรีธรรมมาโคกราช เป็นระเบ้าที่แสดงถึงศิลปกรรมสมัยศรีวิชัย

ระเบ้านพรัตน์

๔. รำ คือ การรำเดี่ยวและรำคู่ ประกอบเพลงหน้าพาทย์

๑) **การรำเดี่ยว** คือ การรำที่ใช้ผู้แสดงเพียงคนเดียว แสดงให้เห็นความงามของลีลาท่ารำตามแบบนาฏศิลป์ไทย และเห็นความงามของเครื่องแต่งกาย เช่น จุญฉายพราหมณ์ จุญฉายเบญจกาย จุญฉายทศกัณฐ์ลงสวน รำพลายชุมพล

๒) **การรำคู่** คือ การรำที่ใช้ผู้แสดงเพียง ๒ คน ร่ายรำตามบทร้องหรือเพลงหน้าพาทย์ เช่น รำแม่บท รำอวยพร พระลอตามไก่ (จากละครเรื่องพระลอ) รจนาเสียง พวงมาลัย (จากละครเรื่องสังข์ทอง) เป็นต้น

การรำคู่พระ-นาง

๕. ฟ้อน คือ ศิลปะการฟ้อนรำแบบพื้นเมืองของชาวไทยทางภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การฟ้อนรำดังกล่าวแสดงให้เห็นความสวยงามและความพร้อมเพรียงเป็นสำคัญ ได้แก่ การฟ้อนตามแบบพื้นเมืองทางเหนือ มีลีลาการร่ายรำค่อนข้างช้า เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนเทียน ฟ้อนแพน การฟ้อนพื้นเมืองของภาคอีสาน เช่น ฟ้อนภูไท เป็นต้น

ฟ้อนเล็บ